

KRZYSZTOF KRÓLCZYK, *RZYMSKIE PROWINCJE NAD RENEM I DUNAJEM
W OKRESIE FLAWIJSKIM (69–96 R. PO CHR.) – RES MILITARES ET EXTERNAE,*
POZNAŃ: INSTYTUT HISTORYCZNY UAM 2019, 118 S.

Tematyka związana z panowaniem w Cesarstwie Rzymskim dynastii flawijskiej jest już dość dobrze znana w polskiej literaturze naukowej. Zainteresowanie tym okresem zaowocowało nie tylko pojawieniem się w ostatnich latach polskich przekładów biografii dwóch cesarzy z tej właśnie dynastii: Wespazjana¹ i Domicjana², ale także pojawieniem się prac w naszym języku. Powstała, m.in., pierwsza monografia dotycząca tzw. „roku czterech cesarzy”³. Doczekaliśmy się też polskiego przekładu źródła szczególnie ważnego dla pozyskania wiedzy o wspomnianym okresie, jakim są tzw. *Księgi flawijskie* z dzieła Kasjusza Diona⁴. Szczególnie duży wkład w rozwój badań dotyczących dynastii flawijskiej mają przedstawiciele poznańskiego ośrodka akademickiego, na czele z profesorem Leszkiem Mrozewiczem – redaktorem prac zbiorowych poświęconych zagadnieniom związanym z tym właśnie okresem⁵. Zupełnie nowym przykładem publikacji poświęconej militarnym aspektom panowania dynastii flawijskiej jest książka pt. *Rzymskie prowincje nad Renem i Dunajem w okresie flawijskim (69–96 r. po Chr.) – res militares et externae* autorstwa profesora Krzysztofa Królczyka. Jest to monografia poświęcona przemianom w organizacji militarnej prowincji nad Renem i Dunajem w okresie panowania dynastii Flawiuszów.

Recenzowana monografia składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza z nich (s. 13–47) dotyczy historii prowincji nadreńskich i przemian, jakie przeszła ich organizacja wojskowa w okresie panowania dynastii flawijskiej. Część druga (s. 48–90) rozpatruje te zagadnienia w tym samym czasie, ale w odniesieniu do prowincji naddunajskich.

Obie mają podobną strukturę. Rozpoczynają się od krótkiego wstępu dotyczącego historii owych terenów od momentu włączenia ich w struktury Imperium Romanum do roku 69, czyli tzw. „roku czterech cesarzy”. Następnie w obu przypadkach omówione są dzieje wspomnianych prowincji w trakcie wydarzeń, które spowodowały wyniesienie do władzy dynastii flawijskiej. Są

¹ B. Levick, *Wespazjan*, tłum. M. Baranowski, M. Czyż, Oświęcim 2018.

² B.W. Jones, *Domicjan*, tłum. F. Tryl, Oświęcim 2018.

³ M. Byra, *Wojna o tron cesarów (68–70 r. n. e.)*, Oświęcim 2014.

⁴ Kasjusz Dion, *Księgi Flawijskie (Historia rzymska LXV-LXVII)* [Cassius Dio Cocceianus, *Libri Flaviani (Historia Romana LXV-LXVII)*], przekład M. Kaźmierska, D. Latanowicz-Domecka, red. S. Dworacki, wstęp i komentarz L. Mrozewicz, Poznań 2011.

⁵ Mowa tu o pozycji: *Studia Flaviana*, red. L. Mrozewicza, I–II, Poznań 2010–2012.

RECENZJE

to zagadnienia szczególnie istotne, zważywszy na fakt, że właśnie w prowincjach nad Dunajem i Renem stacjonowała największa część rzymskiej armii. Ponieważ to właśnie żołnierze rzymscy byli główną siłą sprawczą upadku i wynoszenia do purpury kolejnych władców, jacy obejmowali tron rzymski w latach 69–70 n.e., nie dziwi fakt, że autor książki sporo miejsca poświęcił opisaniu postaw, jakie przyjęły oddziały zgromadzone w kluczowych dla bezpieczeństwa państwa prowincjach i tych formacji, które tworzyły największe zgrupowanie wojsk na całym terenie imperium. Profesor Królczyk, opisując wydarzenia z tego okresu, wyjaśnia, jak ważna była ich aprobatą dla poczynań Wespazjana w trakcie walki o tron. Wyjaśnia też, jak zamieszanie związane z przetasowaniami na tronie cesarskim wpłynęło na sprawy związane z obroną granic nad Renem i Dunajem.

Następnie w obu częściach książki opisane są zmiany, jakie zaszły na opisywanych terenach podczas rządów trzech władców z dynastii flawijskiej najpierw Wespazjana i Tytusa (z racji tego, że ten drugi panował bardzo krótko i, jak zauważa autor, nie miał możliwości rozpoczęcia nowych, a jedynie kontynuował już rozpoczęte przez ojca projekty) a następnie Domicjana.

W części dotyczącej prowincji nadreńskich K. Królczyk skupia się na opisie odbudowy umocnień granicznych ze zniszczeń, budowie nowych kaszteli, a także podboju tzw. *Agri Decumates* – ziem pomiędzy górnym Renem i Dunajem, których zajęcie miało skrócić granicę rzymską na tym obszarze i ułatwić jego obronę. Autor stara się zrekonstruować rezultaty działalności pierwszych Flawiuszów na tym terenie.

Jeśli chodzi o okres rządów Domicjana, to historyk opisuje trzy szczególnie ważne wydarzenia dla tych terenów. Jako pierwsza wspomniana jest wojna z Chattami – rozważania dotyczą w tym miejscu przede wszystkim chronologii owej kampanii. Następnie mowa jest o utworzeniu nowych prowincji i związanymi z tym faktem zmianami w dyslokacji garnizonów nadreńskich. Autor omawia też działania, które stały się zaczątkiem budowy fortyfikacji limesowych na tych terenach. Na koniec mowa jest o przyczynach, przebiegu i następstwach buntu Lucjusza Antoniusza Saturnina i podległych mu legionów. Autor podkreśla zmiany, jakie zaszły w funkcjonowaniu i rozmieszczeniu armii rzymskiej po stłumieniu rebelii – zwłaszcza kwestię zakazu stacjonowania w obozie więcej niż jednego legionu.

W części dotyczącej prowincji naddunajskich po podobnym jak w części pierwszej wprowadzeniu dotyczącym historii tych terenów przed „rokiem czterech cesarzy” i w trakcie jego trwania K. Królczyk omawia zmiany organizacji militarnej prowincji, jakie nastąpiły w okresie

RECENZJE

podboju *Agri Decumates*. Rekonstruuje na podstawie dostępnych źródeł przebieg owych zmian, które miały związek z odbudową miast zniszczonych w trakcie wojen. Dowiadujemy się, jak za czasów Wespazjana i Tytusa zabezpieczono ten fragment imperium, budując nowe obozy legionowe oraz kolonie weteranów. Ostatni fragment tej części książki zawiera opis kampanii prowadzonych przez Domicjana kolejno przeciwko plemionom Daków (ze szczególnym uwzględnieniem układów zawartych z ich królem Decebalem), Markomanów i Kwadów oraz Jazygów. Tę część książki kończy próba oceny wpływu śmierci Domicjana na dalsze losy tych prowincji.

Podsumowanie książki zawiera uwagi autora na temat tego, jak ogromne i ważne zmiany dokonały się w systemie obronnym prowincji naddunajskich i nadreńskich w okresie rządów Flawiuszów. Krzysztof Królczyk zwraca w tym miejscu uwagę na przemyślany charakter oraz trwałość dokonań cesarzy z tej dynastii w dziele zabezpieczania tego fragmentu granic imperium. Słusznie zauważa, że stworzony przez tych trzech władców system obronny zapewnił względny spokój i bezpieczeństwo tych terenów, aż do czasu wybuchu wojen markomańskich, czyli przez prawie stulecie, a i w późniejszym czasie przysłużył się w utrzymywaniu tych terenów pod rzymską jurysdykcją i odpieraniu najazdów barbarzyńskich.

Publikację kończy obszerna bibliografia i szereg indeksów, które w znaczący sposób ułatwiają wybiórczą lekturę pozycji i poszukiwanie w niej informacji interesujących czytelnika.

Recenzowana książka to kolejny przykład solidnej monografii dotyczącej dziejów dynastii flawijskiej, którego autorem jest przedstawiciel poznańskiego ośrodka naukowego. Jest to pozycja bardzo kompetentna i oparta na dogłębnej analizie zarówno literatury naukowej, jak i wszelkich dostępnych źródeł dotyczących opisywanego tematu. Badacz doskonale wykorzystał w rekonstrukcji omawianych zagadnień wszelkie dostępne źródła (w szczególności literackie, epigraficzne i archeologiczne) i na ich podstawie stworzył możliwie najdokładniejszą rekonstrukcję przemian w organizacji wojskowej prowincji nad Dunajem i Renem. Ogromna erudycja i znajomość tematu, jaką widać u autora, jest z całą pewnością wynikiem wieloletnich badań związanych z zagadnieniami dziejów militarnych tych obszarów, jakie były prowadzone przez autora. Ich owocem są artykuły i monografie dotyczące różnych aspektów funkcjonowania armii rzymskiej w prowincjach naddunajskich, które wyszły spod pióra K. Królczyka (a część z nich znalazła się również w bibliografii recenzowanej książki).

RECENZJE

Reasumując, należy stwierdzić, że recenzowana pozycja to bardzo ciekawe i kompetentne studium dotyczące zagadnień związanych z dziejami militarnymi prowincji naddunajskich i nadreńskich.

Kamil Welna
Uniwersytet Wrocławski
kamil.welna1990@wp.pl
ORCID: 0000-0002-9667-5357